

Nové rukopisy mírového projektu krále Jiřího

Jiří Kejř

Proslulý projekt krále Jiřího z let 1462—1464 na vytvoření mezinárodní organizace svrchovaných států, která by zaručovala řešení mezinárodních sporů mírovým jednáním a zabezpečovala společnou obranu proti tureckému nebezpečí, byl dlouhou dobu badatelům přístupný jen ve velmi chatrné a nadto značně odlehle edici Lengletově z r. 1747, případně v jejích ne vždy spolehlivých přetiscích, a teprve nové bádání mohlo sáhnout přímo k rukopisným textům. Průzkum však nebyl dosud uzavřen a také přehled známých rukopisů, který jsem měl příležitost podat ve své přednášce při symposiu *Cultus pacis* 1464—1964 v Praze dne 28. září 1964 a který registroval pět rukopisů¹, upozornil na textové i heuristické problémy a vyslovil i naději, že bude možno tento počet rukopisů příštím bádáním dále rozmnožit a odpovědět i na některé otázky, které se zatím nepodařilo vyřešit v úplnosti. K dosavadním výsledkům mohu nyní připojit některé další, kterých mi bylo umožněno dosáhnout přímým použitím rukopisů v pařížské Bibliothèque Nationale.

Dosud prozkoumané a známé rukopisy projektu krále Jiřího, které byly též základem poslední edice,² jsou tyto:

1. Warszawa, Archiwum główne akt dawnych, Metryka koronna sv. XI. pag. 578 — 587.
2. Klagenfurt, Bischöfliche Bibliothek, XXX c 29, fol. 183r—190r.
3. Gdańsk, Biblioteka Polskiej Akademii Nauk, 2031, fol. 361r—367v.
4. Paris, Bibliothèque Nationale, N. A. fr. 7973, fol. 9r—18r.
5. Paris, Bibliothèque Nationale, Fr. 6971, fol. 336v—340r.

Podle domněnky, kterou jsem měl možnost vyslovit, je rukopis 5 opisem ze sbírky Du Puy 760 a také přímou předlohou edice Lengletovy, která se pak odvolává na rkp. Du Puy 760 jako na svou předlohu neprávem. Přímé užití všech rukopisů prokázalo plně oprávněnost této hypotézy, dovolilo její další precizaci a nadto objevilo ještě další, dosud v literatuře neuváděný text.

¹ Jiří Kejř, *Les manuscrits, les éditions et les traductions du projet, Cultus pacis* — sborník symposia, Praha 1966, 75—82.

² *Všeobecná mírová organizace podle návrhu českého krále Jiřího z let 1462—1464*, Praha 1964, 61—69, anglického vydání str. 69ns.

Při studiu jsem užil obou uvedených rukopisů pařížských, tj. N. A. fr. 7973 i Fr. 6971, jakož i rukopis sbírky Du Puy 760. Všechny mají příbuznou povahu: jde nikoli o kodexy v obvyklém smyslu, nýbrž o sbírky listin a politických dokumentů, zachovaných ať v originálech nebo v pozdějších opisech, které byly svázané v jeden celek, aby sloužily jako pramenný materiál historikům 17. a počátku 18. století. Všechny zahrnují zhruba dobu krále Ludvíka XI. a vcelku zachovávají chronologické pořadí dokumentů. Jejich průzkumem bylo jednak možno doplnit dřívější údaje, jednak přinést nové výsledky.

A/Paris, Bibliothèque Nationale, N. A. fr. 7973, fol. 8r—20v. — Sbírká listin a dokumentů *Fontanieu*; foliace provedena dodatečně ve svázané knize, stejně jako u rukopisů zmiňovaných dále. Dokument, který nás zajímá, zaujímá celkem 13 listů, které byly nejspíše vyňaty z nějakého papírového kodexu, příp. mohly tvořit i malý samostatný sešit. Na některých místech vnitřních okrajů listů, které nejsou dosti hluboko vevázány do knihy, je vidět stopy starého šití. Na fol. 8r je uprostřed prázdné stránky zapsáno velkými písmeny *Ihesus* a mladší ruka připojila označení kusu: *Projet de Ligue Contre le Turc qui n'eut aucun effet, année 1464. (Tiré de portefeuille 130 de Fontanieu)*. Vlastní text projektu začíná na fol. 9r a končí na fol. 18r, kde za ním následuje odděleně od textu projektu, s výraznou grafickou úpravou naznačující nový kus, text smlouvy česko-francouzské z 18. července 1464, který končí na fol. 20v.

B/ Paris, Bibliothèque Nationale, Du Puy 760, fol. 146r—160v. — Velmi pečlivý opis dobře čitelný, pořízený rukou 17. století. Je uveden nadpisem: *Traicté d'Alliance et confoederaon (!) entre le Roy Louis XI. Georges Roy de Bohême et la Seigneurie de Venise pour resister au Turc. L'an 1464*. Po straně připsala pozdější ruka červeně datum *14 (!) Juillet* a připojila ještě červenou poznámku: *Impr. V. Dumont, Corps univ. dipl. T. III., part. 1, p. 315*. Rukopis obsahuje celý text projektu, na který navazuje text skutečně uzavřené smlouvy, který není nijak vyznačen jako nový kus, není ani oddělen graficky a tvoří tedy s projektem jeden celek. Text je převzat nejspíše přímo z rkp. předcházejícího, jak tomu nasvědčuje jeho znění; písař zde již však nepoznal, že skutečná smlouva tvoří nový odlišný kus. O některých podrobnostech textu tohoto i následujících rukopisů bude pojednáno ještě dále.

C/ Paris, Bibliothèque Nationale, Fr. 6971, fol. 336v—340r. — Zachováno jako část svazku XII. ve sbírce historických pramenů *Legrand* týkajících se doby Ludvíka XI. Poznamenán je obsah svazku: *Pièces historiques, tom 7. 1464*. Jde téměř vesměs o pozdní opisy, z nichž řada uvádí jako předlohu různé svazky sbírky Du Puy. Zkoumaný dokument poukazuje na *Du Puy 760*.³ Srovnání textu ukazuje, že skutečnou předlohu tohoto opisu tvořil text právě zmíněný jako rkp. B, zachovaný ve sbírce Du Puy.

³ Není třeba uvádět další detaily popisu, stačí poukázat na cit. sborník *Cultus pacis*.

D/ Paris, Bibliothèque Nationale, Fr. 6971, fol. 309r—312v, 323r—333v, 342r—345v. — Právě zmíněný svazek obsahuje kromě zmíněného opisu C ještě další opis, dosud v literatuře neuváděný, který však chybou knihvazače nebo pořadatele sbírky, který dokumenty k vazbě připravoval, není zařazen pohromadě a ve správném sledu, nýbrž přeházeně. Správné sestavení dokumentu dává toto pořadí folií:

1. Fol. 342r—345v: Začátek dokumentu až do článku 2 včetně. Uvedeno stejným nadpisem jako rkp. B a C, tedy: *Traité d'alliance et confederation entre le Roy Louis XI. George Roy de Bohême et la Seigneurie de Venise pour resister au Turc*. Stejná ruka jako na fol. 336r u rkp. C připojila i zde po straně datum *18. Juillet 1464*. — Konec na fol. 345v: — *Secundo... pro posse procurabimus*.

2. Fol. 323r—333v. Pokračování dokumentu od čl. 3: *Tercio, spondemus modo supradicto, quod si aliquis vel aliqui > až do konce, který je na fol. 333r: < duxit apponendum. Datum et actum etc.* Bezprostředně pak následuje text smlouvy: *Universis presentes literas inspecturis. Nos Hugo de Bournasel >*, který na fol. 333v je přerušěn u slov *< reges christianissimos nostros praedecessores —* Po straně poznámka: *ici commence Le traité imprimé du Corps Diplomatique. Le reste y manque.*

3. Fol. 309r — 312v. Dokončení smlouvy od slov přímo navazujících na předcházející *< et serenissimos inclitosque Bohemiae reges >* až k závěru *< signis nostris manualibus signamus cum sigillorum appensione. Datum.* Mladší ruka připojila za *sigillorum* slovo *nostrorum* a připsala za *Datum: in villa de Dieppe die XVIII. mensis Julii in Normandia.*

Jak je vidět, je i zde zachován úplný opis dokumentu, na který navazuje smlouva česko-francouzská. Předlohou tohoto opisu byl opis yevázaný v témže svazku, o kterém výše jako o rkp. C.

Co je však u rkp. D pozoruhodné, jsou zásahy a opravy v textu, z nichž některé byly již uvedeny, prováděné pozdější rukou, pravděpodobně samého Lengleta, neboť korespondují s poznámkami připojenými v edici; na druhé straně však opravují nepřesnosti opisu podle jeho předlohy, tj. rkp. C. První zásah je patrný již v úvodu, kdy k písmenům *Nos G R B* bylo doplněno jméno krále Jiřího *Nos G(eorgius) R(ex) B(ohemiae)*, jak je to známo z textu uveřejněného Lengletem. V textu jsou opravy uvádějící na správnou míru přehlédnutí opisovače podle znění jeho předlohy, totiž v úvodu ve slovech *cuius tanta longitudoque fuit* je připsáno po straně chybějící slovo *latitudo*⁴ a podobně na fol. 343v, též v úvodu dokumentu, je doplněno několik vynechaných slov: *pallatia amplissima, nec divitiarum multitudo a servitio*.⁵ Dole na úvodní straně opisu je připojena poznámka: *Ce traité est imprimé si imparfai-*

⁴ V edici str. 61 českého a 69 anglického vydání.

⁵ V edici str. 62 českého a 70 anglického vydání.

*tement dans le Corps diplomatique du droit des gens a Tome 3., partie Ire, pag. 315 que j'ai le devoir donner ici avec plus d'exactitude, která odpovídá poznámce Lengletově v edici. Tato shoda je jen zmnožena poznámkou u editorem doplněného slova *honor* v textu na místo vynechaného *nitor* v úvodu na počátku jeho druhého odstavce,⁶ kde připsáno: *j'ai supplée ce mot qui manque dans la copie que j'ai*. To odpovídá zase nejen edici Lengletově, nýbrž i předloze v rkp. C, kde skutečně je toto slovo vynecháno.⁷*

Tím se potvrzuje správnost tvrzení, že ne rkp. Du Puy 760, nýbrž opis z něho v rkp. Fr. 6971, zde rkp. C, byl předlohou edice Lengletovy, a to, jak ukázalo provedené zkoumání, ještě prostřednictvím dalšího velmi nepřesného a opravovaného opisu, zde rkp. D., jehož rozbor jsme právě podal.

Prokázala se tím jednak filiace zmíněných rukopisů, kdy poslední tři byly postupně opisovány z původní předlohy rkp. A tak, že mladší vždy sáhl jen k své bezprostřední předloze a ne již k jejím vzorům, jednak se ukázalo stále zhoršování opisovaného textu, jak prokáží zvláště tyto markantní doklady:

1. Začátek projektu krále Jiřího zněl, jak již bylo prokázáno,⁸ *Nos A B C*. Tento začátek také mají nejspolehlivější soudobé texty v rkp. varšavském a celoveckém. Naproti tomu v rkp. Paříž, BN, N. A. fr. 7973, zde rkp. A, je již neporozuměním písaře tento sled písmen pokažen a stojí zde *Nos O B C* (při čemž písmeno B je psáno tak neurčitými tahy ozdobného písma, že je lze čísti i jinak). Písař rkp. B již převzal jasně *Nos O R C* a na něm závislý písař rkp. C již textu vůbec neporozuměl a chtěje mu dát nějaký smysl nahradil písmena jinými *Nos G R B*. V rkp. D, kam byla převzata již v této podobě, dovršil editor Lenglet proměnu doplněním celého jména krále Jiřího a v této podobě přešla i do samé jeho edice a na dlouhou dobu, až do roku 1939, kdy vyšla edice Bartošova, se tradovala v literatuře. Tím bylo zatemněno pochopení povahy návrhů jako projektu mnohostranné mezinárodní smlouvy.

2. Druhé místo, kde došlo k naprosté změně původního znění, je zmíněné nahrazení slova *nitor* slovem *honor*. Nejde tu sice o závažnou věc, avšak ukazuje se tu příznačně stále zhoršování textu postupnými opisy. V rkp. A je tu při jisté nezřetelnosti písma nejspíše přehlédnutím či přepsáním kopisty zapísáno *Inter*, což je jasně koruptela graficky příbuzného slova *nitor*. Zcela zřetelně to opsál písař rkp. B. Písaři rkp. C nedávalo toto místo smysl a proto je vynechal. Tuto mezeru se pokusil zaplnit v rkp. D Lenglet slovem, které by zapadalo do dané souvislosti textu a připadl na smyslem blízké slovo *honor*, které neporušuje gramatickou správnost ani věcný obsah věty.

3. Konečně zmatení dvou pramenů, totiž českého mírového návrhu a skutečně uzavřené smlouvy, jak se ho dopustil nejprve rkp. B, a jejich chápání jako jediného celku dovedlo nakonec Lengleta až ke kritice domnělého nedostatku

⁶ V edici str. 61 českého a 69 anglického vydání.

⁷ Viz cit. *Cultus pacis*.

⁸ Cit. *Cultus pacis*.

edice smlouvy v Corps diplomatique a jejího nahrazení „úplnějším“ zněním v jeho vlastní edici.

Toto vše ukazuje, jak pramenný základ, který byl staršímu bádání až do roku 1939 k dispozici v jediné staré nekritické edici, trpící tolika vadami a založené na velmi špatné tradici rukopisné, byl naprosto nedostatečný. Lze proto chápat nejen mnohá zbytečná nepochopení, která se v průběhu doby vyskytla, nýbrž i jistou nedůvěru k historickému významu Jiříkovy diplomatické aktivity, kterou však můžeme novými výsledky vědeckého zkoumání pokládat již za překonanou.

K práci samého editora Lengleta je třeba poznamenat, že ho nelze vinit snad z nedostatečné znalosti či kritičnosti; jeho poznámky a zpracování textu pro edici svědčí o opaku a o velmi pečlivé práci. Nedostatky jeho edice jsou zaviněny především nepostačující heuristikou, kterou těžko mohl ve své době nahradit.

Dosažené výsledky, které poskytl rukopisný průzkum, lze shrnouti stručně asi takto:

K dosavadním pěti rukopisům, přibyly další dva: rkp. pařížské Bibliothèque Nationale, Du Puy 760, který sice byl znám z Lengletovy edice, nebyl však přímo zkoumán, a druhý rukopis ve svazku pařížské Bibliothèque Nationale, Fr. 6971, zde rkp. D, který se uvádí do bádání nově. Máme tedy k dispozici již sedm rukopisů projektu. Ukazuje se ovšem, že cenu pro kritické zkoumání textu a tím i význam pro příští kritickou edici mají jen čtyři z nich, totiž varšavský, celovecký, gdaňský a pařížský N. A. fr. 7973, zatím co tři ostatní pařížské jsou odvozeny a lze jich tedy použít toliko podpůrně. Naproti tomu je v nich podpora pro hypotézu Vaněčkovu,⁹ že text návrhů krále Jiřího nezapadl úplně a bez pozdějšího ohlasu a že bude vhodno napříště pátrat po jeho dalších osudech a jeho případném vlivu na pozdější koncepce mírového soužití národů. Existence tří pozdních opisů a stará edice prokazují přinejmenším, že historiografie 17. a 18. století o projektu věděla a pracovala s ním, i když jeho pravý smysl — zčásti i v důsledku nepřesných prepisů, které byly tehdy k dispozici — byl již do jisté míry zkreslen.

⁹ Druhé vydání anglického znění publikace *The Universal Peace Organization...*, Praha 1965.

Neue Handschriften des Friedensentwurfes König Georg's.

Jiří Kejř

Zusammenfassung

Die ältere wissenschaftliche Literatur kannte den berühmten Friedensvorschlag des böhmischen Königs Georg aus den Jahren 1462—1464 nur aus der Edition Lenglets (1747) oder aus den Editionen, die von dieser abhängig waren, die nur eine ungenügende Grundlage zur Erkenntnis des Textes und seines juristischen Inhaltes boten. Die neuen Handschriftenforschungen haben bisher fünf Hss. des Entwurfes entdeckt (s. Kejř in *Cultus pacis*, Prag 1966), zu welchen jetzt zwei weitere beizufügen sind.

Der Stand der Kenntnisse ist jetzt folgender: Vier Hss. stammen noch aus dem 15. Jahrhundert (Warszawa, Archiwum główne akt dawnych, Metryka koronna, Bd. 11, pag. 578—587; Klagenfurt, Bischöfliche Bibliothek, XXX c 29, fol. 183r — 190r; Gdańsk, Biblioteka Polskiej Akademii Nauk, 2031, fol. 361r—387v; Paris, Bibliothèque Nationale, N.A.fr. 7973, fol. 9r—18r), drei weitere sind spätere Abschriften des 17. und 18. Jahrhunderts (Paris, Bibliothèque Nationale, Du Puy 760, fol. 146r — 160 v; Fr. 6971, fol. 336v — 340 r, und dieselbe Hs. fol. 309 r — 312 v, 323 r — 333 v, 342 r — 345v). Als Vorlage für die Hs Du Pay 760 diente die Hs. A. fr. 7973; die weiteren zwei sind von der Hs. Du Puy abhängig, aber sie sind sukzessiv abgeschrieben worden, ohne die ersteren mehr zu berücksichtigen. Der Text wird deshalb auch immer ungenauer, mit verschiedenen Missverständnissen des Inhaltes und des juristischen Charakters des Entwurfes. Die letztgenannte Hs. diente dann als direkte Vorlage für die Edition Lenglet's.

Für die künftige Forschung sind nur die vier erstgenannten entscheidend. Die jüngeren bieten dagegen den Beweis, dass der Friedensentwurf Georg's noch in den späteren Jahrhunderten bekannt blieb.